

גאולת ישראל גם בלי זכויות

[פרשת בשלח, שנת תשס"ט – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי.
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֶל תִּירְאוּ הַתִּיצְבוּ וַיֵּרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם, כִּי אֲשֶׁר
רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תוֹסִיפוּ לְרְאוֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם: ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְחַשְׁוּ" (שמות יד,
יג-יד).

בפסוקים אלו נרמזה התפצלות ישראל הנרדפים לארבע קבוצות, אשר חלק מהם היו רשעים. וכך
לשון חז"ל בירושלמי (תענית פ"ה ה"ה; וכן מכילתא, בשלח): "ארבע כיתות נעשו ישראל על הים –

תשובתן בצידן:	ארבעת הכיתות:	
זו שאמרה 'ניפול לי', היה אומר [להם משה], 'התיצבו וראו את ישועת השם'.	אחת היתה אומרת, ניפול לי.	א.
וזו שהיתה אומרת נחזור למצרים, היה אומר להם: 'כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם'.	אחת היתה אומרת, נחזור למצרים.	ב.
זו שהיתה אומרת 'נעשה מלחמה', היה אומר להם: 'ה' ילחם לכם'.	ואחת היתה אומרת, נעשה עמהם מלחמה.	ג.
וזו שאמרו 'נצווה כנגדך', היה אומר להם: 'ואתם תחרישון'.	ואחת היתה אומרת, נצווה כנגדך.	ד.

מפרש מהר"ל (י"גבורת השם", פרק מ, עמ' קט) ההבדלים ביניהם.

- "אלו ארבע כתות, **האחת** שאמרה ניפול לי, לא היה להם אמונה ובטחון כלל שיהיה מציל אותם, אף על ידי הכנה אם יחזרו למצרים. לא היה להם שום בטחון.
- ואלו שהיו אומרים נחזור למצרים [**כת שניה**], היו בוטחים בו יתברך שיציל אותם ע"י הכנה, אם יחזרו [למצרים, לכל הפחות] ישארו בחיים אבל לא יתקיימו דברי משה להביאם אל הארץ.
- והאומרים נעשה עמהם מלחמה [**כת שלישית**], ואף אם יהיו קצת מהם במלחמה נהרגים וכו' סוף סוף יתקיימו דברי משה שיכניסם לארץ. ועל זה השיב 'ה' ילחם לכם'. ואם כן אין אחד מהם נהרג, כי מלחמת הקב"ה אין ספק שהוא יציל הכל. כי מלחמת אדם הוא כך שקצת מהם ניצולים וקצת מהם אינם ניצולים, אבל במלחמת השם יתברך לא שייך זה.
- ואחר כך היו עוד יותר [**כת רביעית**] שהיו אומרים שלכל הפחות אנו צריכים לצווה כאילו עושים מלחמה, ומחמת יראה זאת יבא פחד על מצרים, שצריכים אנו לעשות עזר וסיוע למעשה אלהים. ועל זה אמר 'ואתם תחרישון'.
- **נמצא שתי כתות רשעים** ושתי כתות צדיקים. כי שתי כתות הראשונות ח"ו [אמרו] לא יבאו אל הארץ, **ואם כן לא היו מאמינים כלל בדברי השם יתברך שיביאם אל הארץ**. ושנים האחרונות היו צדיקים מאמינים בכל דברי השם יתברך רק שהיו אומרים שיהיו נהרגים קצת מהם, או לכל הפחות בספק שמא יהרגו מקצתם" עכ"ל.

לומדים אנו מדבריו כי שתי הקבוצות הראשונות התיאשו מלהגיע לארץ ישראל ולא האמינו בהבטחותיו של הקב"ה הם נחשבו כרשעים, למרות שנכשלו רק מחמת חשש מות. וזהו לימוד גם עבור דורנו, שהמהססים מיישוב ארצנו חוטאים בזה למרות שנכשלים מפני פחד הסכנה.

אבל תמוה מאד מפני מה לא הזכירו כאן חז"ל שום כת **שהתפללה** לפני הקב"ה?
אמנם כתוב "והנה מצרים נוסע אחריהם ויראו מאד, ויצעקו בני ישראל אל ה'" (שמות יד, י) אבל כנראה אותו תנא בעל מאמר זה במכילתא פירש זאת רק כצעקת תרעומת, ולא כתפילה.

כן פירשו רמב"ן ורבנו בחיי את דברי תרגום אונקלוס לפסוק זה "וזהו עיקרו" (בניגוד לעוד פירוש חז"ל במכילתא). ואפילו נסבור שכן התפללו בתחילה (פסוק ז) אבל כשהגיעו לשפת הים דממו מהתפילה, שנתפשו אִימה. כי הרי הקב"ה הורה רק למשה בלבד "מה תצעק אלי" (פסוק טו) ואם היו כולם מתפללים היה לו לומר בלשון רבים "מה תצעקו אלי".

אבל יש מחז"ל המפרשים שהקב"ה הורה להם שאינו רוצה שיתפללו, כי אין לכך צורך. כך מביא רבנו בחיי (פסוק יא) גירסא מיוחדת: "כת ראשונה לא היתה חפצה בישועה, עליהם אמר משה 'התיצבו וראו את ישועת השם' וכו'. כת שניה אומרת לחזור למצרים עליהם נאמר 'את אשר ראיתם את מצרים היום' וכו'. כת שלישית אומרת להלחם עמהם, עליהם אומר 'ה' ילחם לכם'. **וכת רביעית היו צועקים להקב"ה שנאמר 'ויצעקו בני ישראל אל השם' עליהם אומר 'ואתם תחרישון' עכ"ל.** גם ר"א אבן עזרא (פסוק יד) מפרש שהציווי "ואתם תחרישון" בא למנוע "ויצעקו בני ישראל". הרי שאינם מפרשים כמהר"ל ביטוי "נצווה כנגדם" נגד המצריים, אלא "נצווה להשם".

וצ"ע, איפה מצא רבנו בחיי מדרש כזה?

אלא פירוש חדשני זה מצאנו בזוהר (ח"ב דף מח ע"א, בתרגום הסולם: פסקא פט) – "דבר אל בני ישראל ויסעו, (פסוק טו), כלומר שיסעו מלהרבות דברים כי אין הזמן לתפילה עתה. ויסעו, לאיזה מקום ציוה שיסעו? הרי על הים היו שוֹרְרִים! אלא סובב למעלה" [=כוונתו לספירות העליונות]. והמשיך הזוהר להלן (דף נב ע"ב פסקא קפ) - "ויאמר ה' אל משה, מה תצעק אלי? ולמדנו בספרא דצניעותא... כי הכל תלוי בעתיק. בה בשעה נגלה עתיקא קדישא ונמצא הרצון בכל העולמות העליונים, ואז האיר האור של הכל".

כיצד נבין סוד זה?

אלא כאשר העולם נוהג ע"פ מדת המשפט יש מקום לדון את הבריות לחלק שכר או עונש לפי מעשיהם, כל אדם ואדם לפי הבחנת דרגותיו השונות לטוב ולרע. אבל לעומת זאת ישנה הנהגה והשגחה אחרת בעולם לפי רצונו של הקב"ה, שהוא "בעל הבית" והוא העושה לפי רצונו להטיב, בלי להתחשב מה הם מעשיהם של בני אדם.

עיינן על כך דברי רמח"ל: "כשהוא רוצה אינו חושש לעל המעשים [של בני אדם] ומטיב בטובו למי שרוצה... זאת נחמתנו בעונינו כי לא על מעשינו יפקוד ולא לזכותנו ימתין... הנה אפילו אם לא יהיה זכות בישראל, כשיגיע עת מועד הנה על כל פנים יושיענו ודאי, כי אדון כל הוא ויכול לעשות כן כשהוא רוצה" עכ"ל. ("ידעת תבונות", פסקא לו, עמ' טז-יז; ועוד "תקטו תפילות", תפילה רמב).

מה פירוש דברי הזוהר "בעתיקא תליא מילתא"? [הזוהר לעיל מופיע מתורגם. ראה בציטוט את המסומן בקו] אלא יש הנהגת הטבע האנושי לפי שבעה ימים, מספירת "חסד" ולמטה; ויש הנהגה המועתקת, גבוהה ונשגבה מעל לביתנו. (ב"ספר הכללים" של רמח"ל, הנדפס בסוף כרך "ידעת תבונות", עמ' שנד-שנה, ביאר סוד "אריך אנפין" לעניינו. וידוע שהזוהר היה קורא למדה זו ג"כ בהכללה "עתיקא", כי הוא מועתק מתפישתנו).

אבל מפני מה יעשה הקב"ה בשבילנו שינוי בסדרי טבע העולם?

עלינו ללמוד פרק מה הוא ההבדל בין ישראל לשאר העמים. בני ישראל נקראו "אדם" כי הם ההמשך של מדריגתו שהיתה לו לפני שחטא בעץ הדעת ("דרך השם" לרמח"ל, ח"ב פרק ד, פסקא ו). ושאר האומות נבראו לפי דרגתם הירודה אחרי חטאו של אדם הראשון. – **מה ההבדל?**

ליהודים יש נשמה, ניצוץ מסוים של אלהות. כדברי רמב"ן על "ויפח באפיו נשמת חיים", "כי הנופח באפי אחר, מנשמתו יתן בו" (רמב"ן, בראשית ב, ז) והאריך בביאורו לדברים (לב, כו) שהמדובר כאן רק לישראל. הבדל יחודי זה מוזכר באריז"ל. (עץ חיים, ח"ב עמ' שעא)

וכך לשון הרב אברהם קוק :

"ההבדל שבין הנשמה הישראלית, עצמיותה וכו' ובין נשמת הגוים כולם לכל דרגותיהם, הוא יותר גדול ויותר עמוק מההבדל שבין נפש האדם ונפש הבהמה. – שבין האחרונים רק הבדל כמותי נמצא, אבל בין הראשונים שורר הבדל עצמי איכותי" עכ"ל.

זאת אומרת כל האומות כולן הם בדרגת בעלי חיים, אבל בלי ניצוץ של נשמת שדי-י ממרומים. ולכן גם אין להם חלק לעולם הבא אלא א"כ יתגיירו או יהיה מחסידי אומות העולם.

גם המלבי"ם אמר יסוד זה (יחזקאל, סוף פרק לד) / וכן מהר"ל / ואדמו"ר ר' צדוק הכהן במקומות רבים.

כדי להוכיח בעולם יסוד עצום זה, שהקב"ה טוב ומיטיב לישראל בגלל עצם שורש מחצבתם, ולא מפני חטאיהם ישנה את המטרה הכללית של גאולת עולמים, לכן בעת קריעת ים סוף צוה ה' דוקא לא להתפלל. "ואתם תחרישון". אריז"ל מבאר כי בכל התורה הנהגת "עתיקא קדישא" מוזכרת באופן נדיר מאד. כאן אחד מהמקומות.

לפי רמח"ל הוא גילוי הרצון הכללי להיטיב ולא להביט על מעשינו הבלתי טובים. ולפי הזוהר הנ"ל, זה מה שנתגלה. "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי".

בגאולתנו העתידה ה' מבטיח לנו ע"י הנביא, "לא למענכם אני עושה בית ישראל, כי אם לשם קדשי" (יחזקאל לו, כב). וכן אמר ישעיה הנביא (מת, יא) – "למעני למעני אעשה".

בלשון פיוטית של חז"ל – "למה היו דומים? ליונה שברחה מפני הנץ ונכנסה לנדיק הסלע, ומצאה שם הנחש מקנן ונכנסה לפנים. ולא היתה יכולה להכנס שעדיין הנחש מקנן. תחזור לאחורה? לא היתה יכולה שהנץ עומד בחוץ. מה עשתה היונה? התחילה צווחת ומטפחת באגפיה כדי שישמע לה בעל השובך ויבא ויצילה" כך היו ישראל. לירד לים לא היו יכולין שעדיין לא נקרע להם הים.

לחזור לאחוריהם לא היו יכולין שכבר פרעה הקריב"ב. (מדרש שיר השירים ב, לה).

גם במצבנו היום יש לנו אויבים אכזריים בין בצפון (לבנון), בין במזרח (סוריה) ובין בדרום (עזה) והים סוגר עלינו מהמערב. כולנו במתח מה יהיה?

ודאי בעת צרה אין יפה מן התפילה ובאמת חז"ל (מכילתא, על פסוק יג) מלמדים כי כאשר משה רבנו עודד בני-עמו ואמר, "התיצבו וראו את ישועת השם": "אמרו לו, אימתי? אמר להם 'למחר'. אמרו לו: 'משה רבינו, אין בנו כח לסבול! באותה שעה הראה לו הקב"ה תורמיות תורמיות [גדודים] של מלאכי השרת עומדים [להגן] עליהם, כענין שנאמר באלישע ונערו (שמואל ב, טו-יז) –

"וַיִּשְׁכַּם מִשְׁרַת אִישׁ הָאֱלֹקִים לָקוּם וַיֵּצֵא וְהָיָה חֵיל סוֹבֵב אֶת הָעִיר וְסוּס וְרֶכֶב, וַיֹּאמֶר נַעֲרֹ אֲלֹי אֶהָה אֲדוּנִי אֵיכָה נַעֲשֶׂה? וַיֹּאמֶר אֶל תִּירָא, כִּי רַבִּים אֲנִי אֲנִי מֵאַשֶׁר אֲתָנּוּ מֵאַשֶׁר אֲנִי! וַיִּתְפַּלֵּל אֲלִישַׁע וַיֹּאמֶר: ה' פָּקַח נָא אֶת עֵינָיו וַיִּרְאֶה. וַיִּפְקַח ה' אֶת עֵינֵי הַנַּעַר וַיִּרְא וְהָיָה הָהָר מְלֵא סוּסִים וְרֶכֶב אֲשֶׁר סָבִיבוֹת אֲלִישַׁע". עכ"ל.

מי שיש לו הבנה מעמיקה יודע כי סביבות הישוב היהודי שבארץ הקודש יש היום המון גדודי מלאכי מעלה, סוסי אש ורכב אש, והם שלוחי הקב"ה להגן עלינו. כל הקטיושות, והפצמ"רים, והקאס"מים למיניהם לא יגעו בנו לרעה. ומניין נבראו כל המלאכים האלו? מתוך רוח פינו בתורה. כלשון זהר חדש (תחילת פי אחרי, דף מז). "וכל פתגמי אורייתא דשמע, על כל מלה ומלה יהב ליה קוב"ה מלאך אחד וכו' דיעזרונייה" [מכל מלה שמבטאים בתורה נוצר מלאך המושיע].

וכך היה בימי קריעת ים סוף (כני"ל) כאשר האיר עלינו אורו של הקב"ה שרצונו להיטיב איתנו ואינו נוהג במדת המשפט, למרות שהיו רשעים רבים באותו הדור. אבל ה' הגביה אותנו למעלה מכל אלו. בימים ההם בזמן הזה.

אומרים החסידים על "יאוש שלא מדעת", מי שיש בו יאוש, סימן שאין בו דעת.